

М. В. САВЧИН, Р. В. МАРЧУК

Михайло Васильович Савчин, кандидат юридичних наук, радник Голови Конституційного Суду України, доцент Київського університету права НАН України

Роман Валентинович Марчук, студент юридичного факультету Закарпатського державного університету, голова Закарпатського осередку Ліги студентів Асоціації правників України

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ПО ТЛУМАЧЕННЮ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Тлумачення Основного Закону органом конституційної юрисдикції є одним із способів реалізації механізму функціонування конституційної держави. Належне тлумачення Конституції Конституційним Судом України (далі - КСУ) є юридичним засобом обмеження зловживання владою та формування засад конституціоналізму в Україні. Здійснюючи тлумачення, КСУ забезпечує верховенство та безпосередню дію Конституції України, а також режим конституційності та єдине конституційне праворозуміння з метою забезпечення правильного її застосування відповідно до принципу верховенства права, зв'язаності публічної влади правами людини й основоположними свободами.

У вітчизняній юридичній літературі окремим аспектам принципів офіційного тлумачення Конституції України приділено увагу у працях П. Волвенка, П. Євграфова, П. Мартиненка, І. Пшеничного, П. Рабіновича, М. Савенка, В. Скоморохи, А. Селіванова, І. Сліденка, М. Тесленко, В. Тихого, Ю. Тодики, С. Шевчука.

Не зважаючи на важливість праць науковців, слід відзначити, що в Україні досі відсутній комплексний аналіз тих засадничих начал (принципів), базуючись на яких Конституційний Суд України здійснює тлумачення конституційних положень. Тому метою цієї статті є розкриття сутності основних принципів інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України із комплексним поєднанням філософсько-правового, порівняльно-правового, діалектичного, системного, функціонального методів дослідження, методів соціології права, формальної

М. В. Савчин, Р. В. Марчук, 2009

Часопис Київського університету права • 2009/2

юридичної логіки, юридичної герменевтики.

Насамперед необхідно зазначити, що інтерпретаційна діяльність КСУ є іманентною характеристикою його діяльності. Конституційний Суд надає тлумачення Конституції при розгляді будь-якої справи, оскільки це необхідно для належного обґрунтування його рішень і висновків* у силу вимоги Закону № 422/96-ВР¹. Конституційне закріплення повноваження КСУ щодо офіційного тлумачення Конституції і законів України як і багатьох інших пострадянських країн² слугувало лише засобом подолання концепції суверенітету парламенту, яка була надто гіпертрофована в радянській доктрині державного права³.

Тому, зважаючи на природу діяльності конституційної юстиції, важливим здається аналіз засад інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду, які можуть проявлятися у ході прийняття цим органом своїх рішень і висновків. Насамперед слід зауважити, що їх природа диференційована: в одному випадку мова йде про офіційно сформульовані підстави у статтях 93, 94 Закону № 422/96-ВР («практична необхідність», «неоднозначність застосування»); з іншого боку - формулювання певних правових позицій і доктринальних положень в усталеній практиці (конституційній юриспруденції) Конституційного Суду (доктрини відмови в заповненні прогалін у законодавстві, відмова від вирішення колізій у праві тощо) на основі аналізу положень Конституції і законів України.

На основі аналізу діяльності КСУ можна виокремити певні тенденції у визначенні основних засад інтерпретації Конституції України з метою повного і об'єктивного вирішення справ та належного обґрунтування своїх рішень, висновків. Розглянемо ці основні принципи інтерпретаційної діяльності КСУ

Принцип верховенства права як засада конституційної держави полягає, насамперед, у зв'язаності держави правом⁴, належному функціонуванні та обмеженні державної влади правом, насамперед, правами людини й основоположними свободами.

Конституційний Суд визнає, що відповідно до принципу верховенства права закони повинні відповідати засадам свободи, рівності, справедливості⁵. У зарубіжній конституційній юриспруденції принцип верховенства означав правомочність конституційних судів здійснювати конституційний контроль за правовими актами на предмет їх відповідності загальним критеріям правової визначеності, легітимності та співмірності державного втручання у приватне життя особи з урахуванням суспільних інтересів. З цієї точки зору КСУ було визнано конституційними обмеження діяльності політичних партій⁶. Водночас слід відзначити, що такий підхід КСУ застосовує обережно, оскільки згідно з його правовою позицією це може посягати на конституційний принцип поділу влади (ст. 6) і розцінює таке як втручання у сферу свободи розсуду законодавця⁷.

Принцип верховенства права означав, що право має тлумачитися не як продукт вольових рішень органів державної влади, як сукупність юридичних норм, встановлених державою, а як сукупність правил поведінки, вироблених суспільною практикою. Професор П. Рабінович під верховенством права розуміє «визначальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей»⁸.

З органічної точки зору С. Шевчук розкриває принцип через забезпечення органами правосуддя у текстах судових рішень, які "виводяться" з тексту та духу Конституції і визначають забезпечення справедливості та розумності позитивного законодавства, конкретизують нормативний зміст прав і свобод людини, що закріплені в конституційних текстах⁹. По суті це зумовлює перевірку поточного законодавства на предмет легітимності втручання держави у приватне життя на засадах правової визначеності, законності очікувань, пропорційності (сумірності), забезпечення балансу приватних і суспільних інтересів. За таких умов КСУ, надаючи офіційне тлумачення Конституції і законів України, забезпечує публічний інтерес.

Див.: Зокрема, стаття 4 Закону встановлює принцип обґрунтованості рішень Конституційного Суду України; частина третя статті 63 Закону встановлює вимогу вмотивованості рішень і висновків Конституційного Суду України.

Таким чином, принцип верховенства права має важливе значення в діяльності конституційній юрисдикції по офіційному тлумаченню Конституції України, оскільки КСУ покликаний захищати права громадян, гарантувати зв'язаність держави правом¹⁰. У системі конституціоналізму конституційна юстиція відіграє одну із вирішальних ролей в обмеженні свавільних актів органів публічної влади¹¹.

Принцип правової визначеності означає чітке і однозначне розуміння правових норм, відсутність суперечностей між ними, неконституційність прогалин у законодавстві. Як свідчить практика конституціоналізму, правові акти КСУ є тим правовим засобом, за допомогою якого забезпечується визначеність законодавства та стабільність правового регулювання.

Принцип правової визначеності тлумачиться в доктрині як засадничий принцип правової системи. На думку В. Брюггера, цей принцип проявляється в такому: а) чіткість визначення правових норм; б) чіткість у підпорядкуванні праву; в) стабільність правових норм; г) чітка інституційна відповідальність органів влади¹². Тому правову визначеність можна розуміти як стабільність політичних і правових рішень, тобто стабільність та цілісний характер законодавства, здійснення адміністративної і судової практики на основі закону відповідно до принципу верховенства права, а також прозорість і демократизм при прийнятті владних рішень. Опосередковано про це констатував Конституційний Суд України¹³. Конституційний Суд вважає, що з конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі¹⁴.

Правова визначеність також означає послідовне додержання правових позицій Конституційним Судом. Це передбачає, що КСУ не може не враховувати мотивації своїх попередніх рішень, а його рішення має бути результатом виваженого тлумачення і послідовного застосування. Така особлива природа актів Конституційного Суду зумовлює існування практики посилення на попередні рішення¹⁵. Базуючись на положеннях Конституції України, Конституційний Суд сформував правову позицію, відповідно до якої ревізія законодавства має відбуватися із дотриманням принципу правової визначеності, збереження стабільності правового регулювання, недопущення довільних законодавчих змін та передбачуваності соціальної політики уряду¹⁶. За таких умов можлива гармонізація конституційного простору та стабільність конституційного праворозуміння.

Пряма дія прав людини і основоположних свобод (частина третя статті 8 Конституції України) накладає конституційні обов'язки на КСУ щодо їх належного застосування, незважаючи на недоліки поточного законодавства. Наукова доктрина розглядає права та свободи людини, закріплені в Конституції України, як безпосередньо діюче, найвище право¹⁷, тому права людини й основоположні свободи визначають зміст і магістральні напрямки діяльності держави, оскільки утвердження та забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави. Федеральний Конституційний Суд Німеччини з цього приводу сформував правову позицію, відповідно до якої основні права є об'єктивними нормами, що встановлюють ціннісний правопорядок, що являє собою фундаментальний конституційний лад в усіх галузях права¹⁸, в чому і проявляється горизонтальний ефект конституційних прав на поточне законодавство¹⁹.

Такий горизонтальний ефект Конституції пов'язаний з тим, що фундаментальні права і свободи людини потребують конкретизації в поточному законодавстві, а в деяких випадках - у ході здійснення конституційної юрисдикції²⁰. Всього за період свого функціонування КСУ було прийнято близько 160 рішень з питань прав людини, причому найбільшу кількість правових позицій сформульовано щодо соціально-економічних прав.

Отже, при здійсненні тлумачення Конституції України, орган конституційної юрисдикції повинен керуватися пріоритетом та непорушністю прав людини й основоположних свобод, тлумачити конституційні норми з урахуванням неприпустимості обмеження прав людини та їх невідчужуваності, найвищого їх положення в системі об'єктивних цінностей демократичної держави. З іншого боку, діяльність КСУ сприяє вихованню поваги до прав людини

й основоположних свобод з боку органів влади²¹. Здійснюючи офіційне тлумачення Конституції України, КСУ зв'язаний зобов'язуючою силою прав і свобод людини, а тому покликаний за допомогою юридичних засобів, якими виступають його рішення, забезпечити непорушність та верховенство прав і свобод людини і громадянина, чіткість та однозначність їх розуміння.

Принцип зв'язаності правом тісно пов'язаний із доктриною самообмеження конституційної юстиції. Самообмеження у юрисдикції органів конституційної юстиції полягає у відмові від втручання в політику. КСУ у процесі своєї діяльності виробив судову доктрину "політичної доцільності"²². Його конституювання як провідної організаційно-правової форми по правовому захисту Конституції визначає функціональну спрямованість КСУ по вирішенню виключно питань права конституційного характеру. У цьому розумінні принцип зв'язаності правом у юрисдикції КСУ насамперед обумовлено принципом верховенства права. Принцип верховенства права зв'язує КСУ по вирішенню спорів конституційного характеру виключно у межах конституційних норм.

На жаль, Закон № 422/96-ВР не визначає правило, згідно з яким орган конституційної юстиції є зв'язаний правом. Також привертає увагу відсутність у Законі № 422/96-ВР визначення критеріїв допустимості конституційних подань, конституційних звернень. Тому КСУ, виходячи із положень Закону, визначає такі критерії допустимості самостійно. Зокрема, КСУ відмовляє в розгляді питань політичної доцільності²³, законності правових актів²⁴, колізій²⁵ та прогалин у поточному законодавстві²⁶, дослідженні фактичних обставин²⁷ та обставин політичного характеру²⁸, перевірці конституційності правових актів, що втратили чинність²⁹.

Водночас таке законодавче регулювання діяльності КСУ не відповідає засадам правової визначеності і потребує свого корегування. Наприклад, критеріями перевірки конституційності правових актів Конституційним Судом Російської Федерації є: зміст норм; форма правового акта або договору; порядок підписання, укладення, прийняття, опублікування і набрання чинності; з точки зору поділу влади; з точки зору розподілу компетенції між федеральними органами влади; з точки зору розмежування предмета відання і повноважень між органами публічної влади (стаття 86 Федерального конституційного закону «Про Конституційний Суд Російської Федерації»)³⁰. Конституційний Суд Словацької республіки при вирішенні питання конституційності правових приписів перевіряє їх на предмет: відповідності Конституції, конституційним законам, міжнародним договорам; чи не порушують вони права людини й основоположні свободи. Якщо такий правовий акт заподіює шкоду правам і свободам людини, Конституційний суд може прийняти рішення про зупинення його дії на час розгляду справи (§38 Закону Народної ради Словацької республіки про організацію Конституційного Суду Словацької республіки, його процедуру та статус суддів)³¹.

Принцип забезпечення єдності конституції. Конституція вносить системність у право, є ефективним системоутворюючим фактором правової системи, закріплює вихідні засади формування дії національного права, наповнює його своїм змістом, пронизує єдиними принципами та ідеями. Тому на перше місце виходить проблема співвідношення конституційного нормування та реального конституційного порядку. Завдання конституційного правосуддя у цьому контексті полягає у тому, щоб забезпечити адекватне розуміння конституційних норм через пізнання конкретно-історичної реальності.

Єдність конституційної матерії тісно пов'язана із проблемою системності змін до Конституції України. З цього приводу КСУ поступово формулює вимогу системності конституційних законопроектів: «Відсутність комплексних, системних змін до Конституції... унеможливило всебічний аналіз пропонованих змін до Конституції України на предмет їх відповідності статті 157 Конституції України»³².

Правова єдність Конституції також означає відсутність в Основному Законі прогалин, оскільки вона інтегрує позитивістську і природно-правову правові доктрини. Писаний характер конституції зумовлений вимогою правової визначеності. При цьому згідно вимог правової визначеності конституційні положення підлягають конкретизації і деталізації в поточному законодавстві, особливо, що стосується організації та діяльності органів публічної влади. Водночас її текст є «відкритим» через інститут прав людини й

основоположних свобод, які лише визнаються через позитивне закріплення у Конституції, а їх каталог не обмежується лише її приписами.

Саме з цих міркувань є проблемною позиція КСУ, відповідно до якої існують конституційні прогалини³³. Це не сумісно із принципами верховенства права (зокрема, правової визначеності), найвищої юридичної сили Конституції та принципом законності. У такому випадку доцільніше говорити про недостатність законодавчого регулювання порядку діяльності коаліції депутатських фракцій, зокрема порядку утворення та припинення її діяльності, оскільки Конституція не повинна бути надмірно деталізованою і це не є предметом регулювання саме на рівні Конституції. Напевно ця позиція КСУ пов'язана із його підходом у відмові перевірці законодавства на предмет відповідності конституційним цілям і цінностям (у цьому випадку, демократії, змагальності між партіями, гарантій демократичності структури партій, балансу прав більшості й опозиції в парламенті), оскільки згідно із його юриспруденцією у цьому вбачається порушення принципу поділу влади.

Динамічне тлумачення Конституції: поняття та проблеми його застосування у діяльності Конституційного Суду України. Конституція України тлумачиться як єдиний кодифікований акт, тобто окремі конституційні положення не можуть бути витлумачені відокремлено поза її змістом і цілями. Таким чином, якщо слово має кілька значень, то його значення в Конституції з'ясовується відповідно до значень тих слів, які знаходяться в контексті. Так, суддя КСУ О. Мироненко в своїй окремій думці вказує на такий методологічний підхід, відповідно до якого офіційне тлумачення будь-якої норми Конституції України має виходити виключно з контексту Основного Закону в цілому, його букви й духу та загально визначених норм права³⁴.

Конституція є актом установчої влади, розрахованим на тривале використання та реалізацію. Однак суспільний розвиток та зміни в організації діяльності інститутів публічної влади зумовлюють необхідність модернізації конституційної матерії, тобто пристосування Основного Закону до нових умов життя. При чому таке пристосування інколи складно проводити шляхом внесення змін до Конституції України в силу різних обставин. При офіційному тлумаченні КСУ повинен враховувати також соціальну та інтегративну функції Конституції. Саме соціальна функція Основного Закону служить вирішальним фактором при винесенні конституційними судами висновків, які мають характер так званої «динамічної» зміни Конституції. В даному випадку основною метою інтерпретації є збереження єдності Конституції, що виражається через її пристосування до реальної дійсності, надання їй еластичності.

Інтегративна функція Конституції при офіційному тлумаченні відображається як засіб досягнення політичного компромісу. Слугуючи інструментом стримувань і противаг орган КСУ забезпечує введення політичного процесу у виключно правові рамки, виходячи із завдань по забезпеченню верховенства Конституції. Таким чином, рішення та висновки КСУ виступають юридичним засобом (інструментом) такої модернізації Конституції України. КСУ лише шукає відповідь на питання щодо можливості застосування методики динамічного тлумачення, оскільки в його діяльності домінує юридично-догматичний метод тлумачення. Слід зазначити, що до динамічного тлумачення з урахуванням веління часу органи конституційної юрисдикції у зарубіжних країнах спонукає принцип справедливості та соціальні очікування в суспільстві, оскільки верховенство права передбачає, що закон має бути справедливим та передбачати гарантії прав і свобод людини.

На основі короткого аналізу основних доктринальних підходів та практики (юриспруденції) Конституційного Суду України можна зробити окремі висновки щодо природи та засад його інтерпретаційної діяльності.

1. Тлумачення Конституції є іманентною ознакою діяльності конституційної юстиції, оскільки це впливає із вимог обґрунтованості та вмотивованості судових рішень, верховенства права і правової визначеності.

2. Тлумачення Конституції передбачає єдині підходи у визначенні змісту конституційних норм у конкретних історичних обставинах як єдиного цілісного, взаємопов'язаного тексту. Такий текст є відкритий завдяки позитивному закріпленню прав

людини і основоположних свобод, каталог яких є невичерпним. Це спонукає органи конституційної юстиції робити аналіз як цілей і цінностей, так і оціночних понять Конституції (національна безпека, громадська безпека, рівність, свобода) у контексті прав людини й основоположних свобод.

3. Застосування загальних правил інтерпретації конституційних приписів зумовлено особливостями конкретної справи, що є предметом конституційного судочинства. Відповідно методика з'ясування змісту конституційних положень може поєднувати у різному ступені вищезазначені засади їх інтерпретації.

4. Як свідчить практика, Конституційний Суд України обережно здійснює функцію щодо офіційного тлумачення Конституції і законів України з міркувань додержання конституційного принципу поділу влади. Так, Конституційний Суд відмовляється інтерпретувати Конституцію з мотивів наявності прогалин чи колізій (суперечностей) у поточному законодавстві. Проблемним є припущення Конституційного Суду про можливість існування конституційних прогалин зважаючи на природу Конституції як основного закону суспільства і держави та «відкритий» характер її норм.

5. Загалом інтерпретаційна діяльність органів конституційної юстиції спрямована на забезпечення утвердження верховенства конституції як основного закону, забезпечення одноманітного її застосування, правової визначеності, законних очікувань, попередження і припинення зловживання владними повноваженнями чи правами і свободами. Невід'ємною складовою інтерпретаційної діяльності є необхідність звернення Конституційного Суду до оціночних понять, які «накладаються» на норми Конституції, що є предметом офіційного тлумачення Конституції і законів України або юридичною основою для правової позиції у інших категоріях справ.

¹ Закон України «Про Конституційний Суд України» № 422/96-ВР від 16.10.1996 р.

² Сравнительное конституционное право / Под общ. ред. А.И. Ковлера, В.Е. Чиркина, Ю.А. Юдина. - М.: Манускрипт, 1996. - С. 194 - 196.

³ Конституція і народний суверенітет в Україні: проблеми теорії і практики реалізації. Збірка наукових праць / За заг. ред. Кампа В.М., Савчина М.В. / Товариство конституційного права. - К., 2008. - С. 122-125.

⁴ Див.: Головатий С. Верховенство права. В 3-х т. - К., 2007; Таманага Б. Верховенство права. Історія. Політика. Теорія / Пер. з англ. А. Іщенка. - К.: Видавничий Дім «Києво-Могилянська Академія», 2007; Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. - К.: Реферат, 2007. - С.300; Dicey A. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. - Indianapolis: Liberty Classics, 1982. - P. 102, 114; McIlwain C. Constitutionalism. Ancient and Modern. - Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1940. - P. 41; Unger R. Law in Modern Society. - N.Y., 1976. - P. 213-214.

⁵ Див.: Рішення КСУ № 15-рп від 02.11.2004 р.; Висновок КСУ № 2-в/99 від 02.06.1999 р. та інші.

⁶ Рішення КСУ № 9-рп/2007 від 16.10.2007 р.

⁷ У своїй практиці КСУ також визнає як порушення принципу поділу влади заповнення прогалин чи подолання колізій у законодавстві, хоча це не впливає із Конституції України. Ця позиція КСУ вразлива з точки зору захисту прав людини й основоположних свобод, відмова у конституційному їх захисті прямо суперечить принципів верховенства права. Зокрема, у процесуальній ухвалі № 41-у від 10.07.1998 р. КСУ з цього приводу зазначив таке: «...впорядкування конкретних державно-службових відносин, усунення суперечностей та заповнення прогалин у чинному законодавстві до компетенції Конституційного Суду не віднесено».

⁸ Рабінович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). - Харків: Право, 1997. - С. 11.

⁹ Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції. - К., 2001. - С. 130.

¹⁰ Селіванов А.О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади. - К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008.-С.19.

¹¹ Див.: Vile M.J.C. Constitutionalism and Separation of Powers. Second Edition. Liberty Fund, Indianapolis // URL: http://oll.libertyfund.org/EBooks/Vile_0024.pdf/

¹² Brugger W. Concretization of Law and Statutory Interpretation // Tulane European and Civil Law Forum. - 1996. - 11. - P. 211-212. Пит. за: Шевчук С. Судова правотворчість. Світовий досвід та перспективи в Україні. - К.: Реферат, 2007. - С.322-323.

- ¹³ Висновок КСУ № 2-в/99 від 2 червня 1999 року.
- ¹⁴ Рішення КСУ № 5-рп від 22 вересня 2005 р.
- ¹⁵ Так, у рішенні № 2-рп/2000 від 10.02.2000 р. у справі про ціни і тарифи на житлово-комунальні та інші послуги КСУ застосував пряме посилання на попереднє рішення: «Виходячи з наведених положень, Конституційний Суд України у Рішенні від 2 березня 1999 року висловив правову позицію щодо розмежування повноважень Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади у сфері формування та реалізації цінової політики...»
- ¹⁶ Висновок Конституційного Суду України № 2-в/99 від 2 червня 1999 року.
- ¹⁷ Курс конституційного права України. Том 1. Общая часть: Основы теории конституционного права. Учебник (под ред. М.А.Баймуратова и А.В. Батанова). - Х.: Одиссей, 2008. - С.423-425.
- ¹⁸ Шевчук С. Суддівська правотворчість. Світовий досвід та перспективи в Україні. - К.: Реферат, 2007. - С.203; *Kommers D. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany.* - Duke Univ. Press, 1996.
- ¹⁹ Див.: *Абвель М.* Существует ли в законодательстве Европейского Союза «горизонтальный эффект»? // Сравнительное конституционное обозрение. - 2005. - № 4; *Гарлицкий Л.* Взаимоотношения частных лиц Конвенция о защите прав человека и основных свобод // Сравнительное конституционное обозрение. - 2005. - № 4; *Таинет М.* Соотношение судебного контроля над нормотворчеством и толкования законов применительно к «горизонтальному эффекту» // Сравнительное конституционное обозрение. - 2006. - № 2.
- ²⁰ Конституційна держава та права й основоположні свободи: Україна та європейський досвід: Монографія / Автор, кол.: Вашук О.М., Мазурок І.О., Навроцький В.В., Савчин М.В. (керівник автор, кол.), Трачук П.А. - Ужгород: Видавництво «Мистецька Лінія», 2008. - С.12.
- ²¹ *Витрук Н.В.* Конституционное правосудие в России (1991-2001 гг.): очерки теории и практики. - М.: Городец-издат, 2001. - С.231-232.
- ²² Зокрема, ця доктрина деталізована у процесуальній ухвалі від 5 березня 1999 р. Конституційний Суд зазначив, що вирішення політичних питань суперечить його призначенню як єдиного органу конституційної юрисдикції, оскільки будь-яка політична діяльність є несумісною з діяльністю як суддів загальносудової юрисдикції, так і суддів КСУ
- ²³ Рішення КСУ № 1-рп/98 від 26.02.1998 р.
- ²⁴ Ухвала КСУ від 20 квітня 1999 року № 5-у; Ухвала від 27 березня 2002 року № 7-рп.
- ²⁵ Ухвала КСУ від 27 січня 2000 року № 20-у; Ухвала від 27 вересня 2005 року № 28-у.
- ²⁶ Ухвала КСУ від 21 березня 2002 року № 9-у.
- ²⁷ Ухвала КСУ від 21 жовтня 1997 року № 53-у; Ухвала від 8 липня 1999 року № 31-у.
- ²⁸ Ухвала КСУ від 27 червня 2000 року № 2-уп.
- ²⁹ Ухвала КСУ від 4 грудня 1997 року № 62-у.
- ³⁰ Конституционное правосудие в странах СНГ и Балтии. Сборник нормативных актов. - М.: Издательство «Зерцало», 1998. - С. 527.
- ³¹ Текст цього Закону доступний на офіційному сайті Конституційного суду Словачької Республіки. Електронний режим доступу: URL: http://www.concourt.sk/sk/Informacie/RESOURCE/38_1993.pdf
- ³² Висновок КСУ № 2-В/2000 від 11 липня 2000 р.
- ³³ Див.: Рішення КСУ № 16-рп/2008 від 17.09.2008 р.
- ³⁴ Окрема думка судді КСУ Мироненка О.М. стосовно рішення КСУ № 1-зп/97 від 13.05.1997 р.

Отримано 6.03.2009

Резюме

В статье рассматриваются основные принципы толкования Конституции Украины в деятельности Конституционного Суда и факторы, которые влияют на нее. На основе анализа сделаны выводы и предложения относительно дальнейшего развития основных подходов в толковании Конституции Украины в деятельности Конституционного Суда.

Summary

The basic principles of interpreting the Constitution in the Constitutional Court of Ukraine are analyzed in the article on the basis of what we made the relevant conclusions and proposals of the constitutional jurisprudence practice.

